

Katarzyna Skorupa-Malińska

Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej

Podsumowanie wystawy czasowej „Poszły wici po zaściankach. Insurekcja 1863”

Wystawa „Poszły wici po zaściankach. Insurekcja 1863” została zorganizowana w Muzeum Niepodległości w Warszawie w ramach obchodów 160. rocznicy Powstania Styczniowego, odbywających się pod patronatem Prezydenta m.st. Warszawy oraz Marszałka Województwa Mazowieckiego.

Wystawę prezentowaną od 27 kwietnia do 20 czerwca 2023 roku w Galerii Malarstwa Historycznego Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, obejrzało blisko 8 tys. osób, w tym zwiedzający indywidualni i grupy zorganizowane.

W wybrane soboty i niedziele gości oprowadzała kustosz Katarzyna Skorupa-Malińska – kuratorka wystawy, dwukrotnie specjalnym gościem tych wydarzeń był Robert Matusik – członek Grupy Rekonstrukcji Historycznej „Pułk Żuawów Śmierci”.

Wystawa „Poszły wici po zaściankach. Insurekcja 1863” została pomyślana jako fragment uzupełniający dzieje Powstania Styczniowego ekspozycji stałej Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.

W kameralnej przestrzeni Galerii Malarstwa Historycznego zostało zaprezentowanych kilkadziesiąt unikatowych obiektów z epoki, pochodzących ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie, Muzeum Ziemi Zawkrzeńskiej w Mławie oraz od osób prywatnych.

Impulsem do zbudowania narracji wystawy i podkreślenia drobnoszlacheckiego charakteru insurekcji 1863 roku był namalowany przez Wojciecha Piechowskiego (1849–1911) obraz *Puszczyk* – przejmująca malarska opowieść, która czyni z widza świadka śmierci młodego powstańca.

Przestrzeń na wystawie prezentującą życie w dziewiętnastowiecznym dworku wyznaczały obrazy *Pożegnanie uczestników powstania 1863* Wandalina Strzałeckiego (1855–1917) oraz *Powstaniec na koniu* Feliksa Sypniewskiego (1830–1902). Interesującym uzupełnieniem wątku pielęgnowania tradycji patriotycznych był efektowny bibelot z epoki, *Kosynier w stroju krakowskim z kosą i sztandarem* – haft umieszczony w ozdobnej ramce na nóżce.

Dążenia niepodległościowe Polaków, wyrażane poprzez udział w manifestacjach poprzedzających wybuch powstania, zostały zaakcentowane poprzez przykłady biżuterii patriotycznej, krzyżyki upamiętniające wydarzenia historyczne oraz *Śpiewy nabożne polskie* wydane w 1861 roku.

Nurt narodowy, jako przykład biernego oporu Polaków wobec Rosjan, obecny był na wystawie w szkicach Franciszka Streitta (1839–1890), jak również w prezentowanej biżuterii: srebrnej broszce z kajdanami na łańcuszku oraz czarnej bransoletki z sekretnikiem i kolczykach w kształcie łez.

O rozbudowanej administracji Tajemnego Państwa Polskiego przypominały archiwalia: *Manifest ogłaszający powstanie 22 stycznia 1863 roku* oraz *Odezwa do szlachty wszystkich ziem polskich*, datowana na 24 lutego 1863 roku.

Centralną część wystawy zajmowały wizualne symbole przynależności do stanu szlacheckiego: szabla wraz z pochwą produkcji francuskiej, używana przez kawalerię lekką wz. 1822 oraz wspaniały pas kontuszowy lity, czterostronny, tkany na jedwabnej osnowie złotą i srebrną nitką, wykonany pod koniec XVIII wieku w wytwórni Paschalisa Jakubowicza w Lipkowie pod Warszawą.

Stosunkowo licznie prezentowana była na wystawie XIX-wieczna broń strzelecka: francuski pistolet skałkowy, rosyjskie pistolety kapiszonowe oraz przykłady francuskiej broni skałkowej, przerobionej w epoce na kapiszony: pistolet kawaleryjski Mutzig 1822 T Bis i karabin Mutzig M 1822 T Bis z bagnetem.

W dalszej części wystawy, na postumencie została pokazana granitowa rzeźba. Z jednej jej strony były umieszczone symbole, kojarzące się z walką o niepodległość: gorejące serce, kotwica i krzyż, na odwrocie zaś orzeł w koronie z rozpostartymi skrzydłami. Według tradycji rzeźba mogła być umieszczona na jednej ze zbiorowych mogił powstańców.

W tej części wystawy były eksponowane pamiątki z epoki, wśród nich: owalny medalion *Ojczyznę Wolność Racz Nam Wrócić Panie*, wykonany na miedzianej blasze i akwarela ofiarowana Emilii Wróblewskiej (1847–1927) przez powstańca 1863 roku, który zawdzięczał jej pomoc.

Epilog powstania wyznaczały obrazy: *Rok 1863* Tadeusza Rybkowskiego (1848–1926), *Za chlebem* Wojciecha Piechowskiego (1849–1911) oraz *Dwa pokolenia* Otto Troitzscha (1849–1907), prezentujące dotkliwe konsekwencje udziału Polaków w przegranej insurekcji 1863 roku: więzienie, syberyjską katorgę oraz konieczność opuszczenia rodzinnych stron w poszukiwaniu lepszego życia.

Wystawa „Poszły wici po zaściankach. Insurekcja 1863” przypominała, że pomimo klęski i tragicznych skutków Powstanie Styczniowe miało ogromny wpływ na kształtowanie świadomości narodowej i patriotycznych postaw następnych pokoleń Polaków.

Wystawie towarzyszył Katalog *Poszły wici po zaściankach. Insurekcja 1863*, pod redakcją Beaty Michalec i Tadeusza Skoczka, dostępny w formie pdf na stronie internetowej Muzeum Niepodległości w Warszawie w zakładce Publikacje.

Katarzyna Skorupa-Malińska